

Hva er PIRLS?

Bakgrunnen for PIRLS

Bak Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS) står The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). IEA var i 1991 ansvarlig for den første internasjonale leseundersøkelsen som Norge deltok i, en undersøkelse som omfattet niåringer og 13-åringer i 32 land. På slutten av 90-tallet tok IEA initiativet til en ny leseundersøkelse hvor målgruppen var elever på fjerde trinn, og Norge deltok i PIRLS 2001 sammen med 34 andre land.

PIRLS-undersøkelsen er lagt opp med femårs mellomrom, og PIRLS ble derfor igjen gjennomført i 2006 (neste runde er i 2011). Målgruppen i PIRLS 2006 har igjen vært elever på fjerde trinn, og Norge har deltatt sammen med 40 andre land og fem canadiske delstater. (De fem delstatene representerer ca. 80 prosent av den canadiske befolkningen, men i og med at ikke hele Canada deltar i PIRLS, presenteres resultatene for de enkelte delstatene hver for seg.)

Tekstboksen nedenfor viser en kortfattet oversikt over viktige elementer i PIRLS-undersøkelsen:

Hva er PIRLS?

- PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study).

Innhold

- Måle leseferdigheter hos elever på fjerde trinn
  - Gjennomføres hvert femte år.
  - Norge har deltatt i 2001 og 2006

Metode

- 1,5 timers faglig leseprøve
- Spørreskjema til elevene om interesser, leseaktivitet, undervisning og trivsel på skolen mm.
- Spørreskjema til foreldre/foresatte om egen lesing, leseaktivitet i hjemmet før eleven begynte på skolen og spørsmål knyttet til elevenes sosiale og språklige bakgrunn
- Spørreskjema til lærerne om deres formelle utdanning, egen lesing, organisering av undervisninga, bruk av forskjellig materiell m.m
- Spørreskjema til rektor om rektors rolle og økonomiske og pedagogiske ressurser på skolen.

Organisering

- Undersøkelsen gjennomføres i regi av IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement). Boston College har ansvar for den internasjonale gjennomføringen og koordineringen av undersøkelsen. Hvert deltakerland oppnevner en National Project Manager som gjennomfører undersøkelsen.
- Den norske PIRLS-undersøkelsen er finansiert av Utdanningsdirektoratet, og en forskergruppe ved Lesesenteret i Stavanger har ansvaret for gjennomføringen.

Land som deltok i PIRLS 2001

I 2006 deltok til sammen 45 land og stater. 27 land og to delstater har deltatt både i PIRLS 2001 og PIRLS 2006:

Bulgaria
Canada, Ontario
Canada, Quebec
England
Frankrike
Hong Kong, SAR
Iran
Island
Israel
Italia
Latvia
Litauen
Makedonia
Marokko
Moldova
Nederland
New Zealand
Norge
Romania
Russland
Singapore
Skottland
Slovakia
Slovenia
Sverige
Tyskland
Ungarn

13 nye land og tre delstater deltok også i PIRLS 2006

Belgia (flamsk)*
Belgia (fransk)*
Canada, Alberta
Canada, Britisk Columbia
Canada, Nova Scotia
Danmark
Georgia
Indonesia
Kinesisk Taipe
Luxembourg
Polen
Qatar
Spania
Sør-Afrika
Trinidad og Tobago
Østerrike

- Belgia regnes som ett land, men de to språkgruppene presenteres hver for seg.

Organiseringen av arbeidet i PIRLS

I tillegg til PIRLS står IEA også bak TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study), og The TIMSS & PIRLS International Study Center ved Boston College har ansvaret for organiseringen og gjennomføringen av PIRLS (og TIMSS). Ansvarlig for gjennomføringen av PIRLS i hvert enkelt land er en (eller to) NRC (National Research Coordinator). IEA-sekretariatet i Amsterdam har ansvaret for verifisering av alle oversettelsene. IEA-sekretariatet kontrollerer også gjennomføringen av PIRLS i de enkelte landene. Dette blir gjort av uavhengige kontrollører (Quality Control Manager, QCM) som rapporterer direkte til IEA-sekretariatet. Hvert land har sin QCM som har ansvar for å følge den nasjonale forberedelsen og gjennomføringen av PIRLS. IEA Data Processing Center (DPC) i Hamburg har ansvaret for databearbeidingen, og Statistics Canada i Ottawa har ansvaret for sammensetning og trekking av utvalget.

I Norge har en prosjektgruppe ved Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning (Lesesenteret) ved Universitetet i Stavanger hatt ansvaret for gjennomføringen av PIRLS både i 2001 og 2006. Senter for leseforskning (Lesesenterets forløper) hadde også ansvaret for IEA-undersøkelsen i 1991. Utdanningsdirektoratet har hatt det formelle ansvaret for arbeidet med PIRLS i Norge.

Lesing i PIRLS

I PIRLS vektlegges forståelsesaspektet i lesing og det at vi stort sett leser av to grunner. Vi leser for vår fornøyles skyld, og vi leser fordi vi er ute etter å tilegne oss kunnskaper. Definisjonen av lesing i PIRLS er som følger:

- *Reading literacy is defined as the ability to understand and use those written language forms required by society and/or valued by the individual. Young readers can construct meaning from a variety of texts. They read to learn, to participate in communities of readers in school and everyday life, and for enjoyment.*

Prøvene inneholder både litterære tekster og faktatekster. Informasjon om forståelse får man gjennom spørsmål knyttet til fire forskjellige områder:

- Hente ut informasjon
- Trekke enkle slutninger
- Tolke og sammenholde informasjon
- Vurdere språk, innhold og virkemidler i teksten

I PIRLS 2006 ble leseferdighet vurdert med utgangspunkt i ti tekster, fem litterære og fem faktatekster. Til hver tekst var det ca. 12 spørsmål, omtrent halvparten flervalgsspørsmål og halvparten åpne spørsmål hvor elevene selv kunne formulere sine svar. Fire av tekstene (to litterære og to faktatekster) var tekster som også ble brukt i PIRLS 2001. Disse fire tekstene er brukt for å vurdere utviklingen fra 2001 til 2006. De ti tekstene ble fordelt på 13 hefter, og hvert hefte inneholdt to tekster med tilhørende spørsmål. Åtte av tekstene ble kombinert på forskjellige måter i 12 av heftene. De to siste tekstene ble brukt i et trettende hefte som ble trykket i farger.

Alle deltagerlandene har vært med i utvelgingen av lesetekstene og i oppgaveutformingen i PIRLS. Det skjedde først gjennom forslag til tekster (over 100 tekster ble sendt inn), og deretter gjennom arbeidskonferanser hvor tekstforslagene ble gjennomgått, og det ble arbeidet med spørsmål til de enkelte tekstene. I tillegg har en internasjonal ekspertgruppe bistått PIRLS i arbeidet med å finne frem til gode tekster. Etter en omfattende pilotering i alle deltagerlandene av 12 tekster våren 2005, ble det endelige tekstutvalget foretatt.

Norge har også inkludert ordkjedeprøven som ble utviklet i forbindelse med de nasjonale prøvene. Dette er gjort for å få noe mer informasjon om elevenes avkodningsferdigheter. Det kan være nyttig informasjon når resultatene på en leseprøve skal analyseres i en pedagogisk sammenheng.

I og med at prøvedesignet i PIRLS fører til at elevene løser forskjellige oppgaver, kan man ikke sammenligne enkeltelevens resultater. I et representativt utvalg på landsbasis vil man imidlertid med et slikt design få et bredt og solid grunnlag for å vurdere leseferdigheten i et land.

Bakgrunnsinformasjon i PIRLS

I tillegg til informasjon om elevenes leseferdighet samler PIRLS også inn en del annen informasjon.

Viktig informasjon om deltagerlandene er samlet i *PIRLS 2006 Encyclopedia*. Her presenteres hvert enkelt deltagerland i et eget kapittel. De enkelte kapitlene inneholder informasjon om bl.a. økonomiske ressurser, skolelovgivning, skolesystemets organisering, læreplaner og lærerutdanning. Dette er viktig informasjon når man skal sammenligne resultatene i de enkelte landene.

PIRLS samler også inn informasjon gjennom fire spørreskjemaer. Elevene fyller ut et spørreskjema med spørsmål om bl.a. interesser, leseaktivitet, undervisning og trivsel på skolen. Foreldre/foresatte får et spørreskjema med spørsmål om egen lesing, leseaktivitet i hjemmet før eleven begynte på skolen og en del spørsmål om sosioøkonomiske forhold. Lærerne besvarer et spørreskjema om utdanning, egen lesing, organisering av undervisningen, bruk av forskjellig materiell m.m. Skolene v/ rektor får også et eget spørreskjema med spørsmål om rektors rolle og økonomiske og pedagogiske ressurser på skolen.

I spørreskjemaene i PIRLS 2006 har en beholdt de fleste av spørsmålene fra 2001. Dette er gjort for å gjøre det mulig å sammenligne resultatene i de to undersøkelsene. En egen ekspertgruppe har imidlertid gjennomgått og revidert alle spørreskjemaene før de ble gjennomgått og godkjent av alle deltagerlandene.

Målgruppe og utvalg i PIRLS 2006

Målgruppe

Målgruppen i PIRLS er elever på fjerde trinn. Med forskjellig skolestart i deltagerlandene får man på den måten elever som har forskjellig alder i de enkelte landene. Dette har ført til en diskusjon om hvorvidt alder eller klassetrinn skal danne grunnlaget for utvelgelse av elever til PIRLS. Begrunnelsen for å velge klassetrinn har vært at antall år med formell opplæring betyr mer enn kronologisk alder for utviklingen av leseferdighet og leseforståelse. Utvalg basert på klassetrinn har også den fordel at man trekker ut hele klasser for deltagelse, noe som gjør det mulig å sammenholde resultatene i en klasse med forhold knyttet til lærerens undervisning, arbeidsformer i klassen, lærerens utdanning og erfaring m.m. Utvalg basert på klassetrinn har imidlertid ulemper i en internasjonal undersøkelse dersom innholdet i de fire skoleårene blir svært forskjellig i de enkelte landene.

Med L97 fikk vi i Norge skolestart ved seks år, og det første skoleåret skulle brukes til leseforberedende aktiviteter. Den formelle leseopplæringen skulle begynne på andre trinnet. Ut fra likheter i kultur, sosioøkonomiske forhold, skoletradisjoner og til dels språk

er det ofte interessant for Norge å sammenligne seg med de andre nordiske landene. Slike sammenligninger har blitt mer problematiske etter L97.

I PIRLS 2001 var norske fjerdeklassinger ca. ti år og hadde hatt tre års formell leseopplæring. I Sverige er det skolestart ved syv år, og den formelle leseopplæringen starter i første klasse. Svenske elever i PIRLS 2001 var derfor nesten ett år eldre og hadde hatt ett års leseopplæring mer enn de norske elevene. Tar man også med at nesten alle seksåringer i Sverige har et organisert tilbud siste året før skolestart, og at dette tilbudet i innhold er svært likt opplegget som elevene har på første trinn i Norge, sier det seg selv at direkte sammenligninger blir vanskelige. På Island er det skolestart ved seks år, men den formelle leseopplæringen starter alt i første klasse. Islandske elever i PIRLS 2001 hadde derfor samme alder som de norske elevene, men ett års lengre formell leseopplæring.

Selv om direkte sammenligninger av de enkelte lands resultater ikke er enkle, er det ofte nettopp det som skjer. Selv små forskjeller kan gi store utslag på en rangeringsskala, og dessverre er det ofte mer interesse for hvor i rangeringen et land har havnet, enn for de opplysningene som PIRLS gir om forhold knyttet til skolesystemet, undervisningen m.m. Av og til får man nesten følelsen av at man deltar mer for å vinne enn for å lære (og dette gjelder i de fleste land).

Når man vet at det er innebygde forskjeller i de enkelte lands skolesystemer, er det mulig også innenfor de rammene PIRLS har, å kompensere for en del av disse forskjellene. Svenskene var i 2001 tydeligvis klar over at de hadde elever som var eldre og hadde lengre formell leseopplæring enn elevene i Norge og Island. Sverige tok derfor med et utvalg elever fra 3. klasse. I forberedelsen av Norges deltagelse i PIRLS 2006 tok Norge opp alders-/trinnproblematikken med PIRLS sentralt, og Norge fikkanledning til å ta med et utvalg elever på femte trinn. Hovedfokus er fortsatt elever på fjerde trinn, men Norge vil også ha informasjon om hvordan leseferdigheten er på femte trinn.

Trekking av utvalget

Statistics Canada har ansvaret for utvalgstrekingen i PIRLS. Statistisk Sentralbyrå (SSB) i Norge har bistått med nødvendige opplysninger. I Norge ble det trukket et vanlig utvalg på fjerde trinn, og et halvt utvalg på femte trinn. Selv om utvalget på femte trinn er redusert, er det fortsatt representativt på landsbasis.

Utvalg i PIRLS trekkes på skole- og klassenivå. Dette var ikke noe problem i PIRLS 2001, men i PIRLS 2006 eksisterte ikke lenger klassenivået i Norge. Lesesenteret prøvde i forkant å finne ut hvordan undervisningen på de forskjellige trinnene var organisert etter at klassen forsvant som organisatorisk enhet. Verken Kommunenes sentralforbund, Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet eller SSB hadde imidlertid en oversikt over organiseringen. En forespørsel til skolene om hvordan de hadde organisert sine undervisningsgrupper, viste til dels meget stor variasjon i gruppestørrelsen. Løsningen ble at man knyttet elevgruppen sammen med læreren som var ansvarlig for norsk- og leseopplæringen. I praksis viser det seg da at undervisningsgruppen synes å tilsvare den tidligere klassen, så vel i størrelse som i daglig aktivitet.

Utvalgstrekingen i PIRLS 2001 var uproblematisk, men i PIRLS 2006 var det betydelig vanskeligere. Flere skole og lærere takket nei til å være med, og mange foreldre (ca. 10 prosent samlet for fjerde og femte trinn) ga ikke sitt samtykke til at deres barn kunne delta. Lesesenteret har fulgt opp avslag fra skoler og lærere, og tilbakemeldingene viser stort sett deles to årsaker: Skepsis til bruken av leseprøver på bakgrunn av de turbulente diskusjonene rundt de nasjonale prøvene i 2004 og 2005, og det at PIRLS ville ta for mye tid sett i forhold til nytteverdien for den enkelte lærer. 2006 var "pauseåret" for de nasjonale prøvene, noe som av mange ble tatt som et tegn på at prøver ikke var gode redskaper for skolen.

Alle foreldre/foresatte fikk den samme informasjonen fra Lesesenteret, men skepsis på skolen og hos læreren kan påvirke foreldrenes holdning. Når man på en skole med to klasser får samtykke fra samtlige foreldre i en klasse og fra halvparten av foreldrene i den andre klassen, er det rimelig å anta at lærerne i de to klassene har gitt forskjellig tilleggsinformasjon. Arbeidet med sammensetningen av utvalget var en noe frustrerende tid for Lesesenteret som hadde følelsen av at baker ble rettet for smed. Det kom imidlertid også noen positive overraskelser. Det skapte en del forvirring da det plutselig kom inn positive svar fra skoler som ikke var med i utvalget. Det viste seg at dette var skoler som hadde sett fordeler ved å bruke de nasjonale prøvene, som savnet disse prøvene i 2006, og som derfor ønsket å delta i en leseprøve som PIRLS. De strenge utvalgs-kriteriene i PIRLS gjorde det dessverre umulig å inkludere disse initiativrike skolene.

I arbeidet med resultatene fra PIRLS 2001 var det interessant å se spesielt på gruppen elever med fremmedspråklig/tospråklig bakgrunn. Fordi fremmedspråklige/tospråklige elever ikke er jevnt fordelt på alle skoler i Norge, blir denne gruppen liten i et representativt landsutvalg. For å få bedre informasjon om elever som har et annet morsmål enn norsk, ble derfor denne gruppen "oversamlet" i PIRLS 2006. Alle skoler med over 20 prosent fremmedspråklige elever ble dermed inkludert i utvalget. En slik "oversampling" påvirker ikke det endelige landsresultatet, fordi en i databehandlingen bruker spesielle regler for "vekting" som kompenserer for skjevheten i utvalget. Over halvparten av de spesielt inkluderte skolene takket imidlertid nei til å delta, og dette gjelder spesielt skolene med en høy andel fremmedspråklige elever. I tillegg til de begrunnelsene som også andre skoler hadde, var det argumenter om at slike prøver ikke er rettferdige mot barn som ikke har norsk som bakgrunn, og at materialet i PIRLS også burde ha vært på andre språk enn norsk. I praksis har dette ført til at en i PIRLS 2006 i Norge ikke har informasjon om skoler med over 25 prosent fremmedspråklige elever (det samme som i PIRLS 2001).

Kombinasjonen av mange skoler som takket nei, og mange foreldre som ikke ga sin tillatelse til at deres barn kunne delta i PIRLS, har ført til at det norske utvalget i 2006 er betydelig dårligere enn utvalget i 2001. Kravene til representative utvalg er meget strenge i PIRLS, og konsekvensene av det store frafallet er blitt nøye vurdert i PIRLS sentralt. Konklusjonen er at det norske utvalget fortsatt er representativt, og både antall skoler, antall lærere og antall elever er høyere i 2006 enn i 2001.

1.6.3 Utvalgets sammensetning

Før utvalget trekkes, blir noen skoler på nasjonalt nivå utelatt fra en eventuell deltagelse. I Norge dreier dette seg stort sett om skoler som underviser etter L97S (den samiske læreplanen), og hvor førstespråket er samisk. Skoler tilknyttet sykehusundervisningen blir også utelatt. Til sammen gir dette en eksklusjonsrate på 1.04 prosent (lik på 4. og 5. trinn). I tillegg kan skolene fritta elever de mener ikke har forutsetninger for å delta i prøven. Dette skjer på bakgrunn av sakkyndige vurderinger og i samråd med foreldrene. I denne gruppen var det på fjerde trinn 2.79 prosent og på femte trinn 2.70 prosent. Samlet eksklusjonsrate er derfor 3.8 prosent på fjerde trinn og 3.7 prosent på femte trinn.

Kjønnsfordelingen er 49 prosent jenter og 51 prosent gutter, den samme som i populasjonen.

Tabell
UTVALG

	fjerde trinn	Femte trinn
Antall skoler i utvalget	178 (derav 30 "oversamplet")	105 (derav 30 "oversamplet")
Antall skoler som deltok	138	66
Antall lærere i utvalget	220	102
Antall elever i utvalget	3860	1808

Tabell 1.2
ELEVENS MÅLFORM

	fjerde trinn	femte trinn
Bokmål	3506	1661
Nynorsk	331	147
Total	3837	1808

Tabell 1.3
LÆERNES KJØNN

	fjerde trinn	femte trinn
Kvinner	197	78
Menn	23	23
Total	220	102

Gjennomføringen av PIRLS

På hver skole ble det oppnevnt en skolekoordinator. Skolekoordinatoren var Lesesenterets kontaktperson og var ansvarlig for arbeidet med PIRLS på skolen. Skolekoordinatoren hadde ansvaret for kontroll, utlevering, innsamling og returnering av materiell, utfylling av elevlister og rapportering om gjennomføringen på skolen. Den vellykkede gjennomføringen av PIRLS på skolene skyldes først og fremst den fremragende innsatsen som skolekoordinatorene gjorde.

På selve prøven kunne elevene bruke 40 minutter på hver tekst. Først fikk elevene en tekst, deretter var det en pause, så en ny tekst og ordkjedeprøven, ny pause og til slutt utfylling av spørreskjemaet til elevene.

Alle prøveheftene og spørreskjemaene ble så returnert til Lesesenteret hvor prøveheftene ble rettet. Rettingen ble foretatt av et eget rettekorps som var spesielt skolert for å kunne vurdere de "åpne" svaralternativene. Hvert fjerde hefte ble rettet to ganger av forskjellige personer for å kontrollere skåringen på de åpne svaralternativene. I Norge hadde en valgt å tilrettelegge alt materiell for skanning av resultatene. Etter at rettingen var avsluttet, ble derfor alle prøveheftene og spørreskjemaene sendt til Hamburg, hvor DPC foretok skanningen og opprettingen av alle de nødvendige datafilene. Etter at DPC i samarbeid med Lesesenteret hadde kontrollert og rensset dataene, ble dataene sendt tilbake til Lesesenteret.

Rapporteringen i PIRLS

IEA er ansvarlig for en samlet rapportering av resultatene fra alle deltagerlandene i en egen internasjonal rapport. I tillegg kan de enkelte landene lage nasjonale rapporter. Den foreliggende rapporten er den første gjennomgangen av resultatene i Norge. Den vil bli fulgt opp av flere delrapporter. Det er også innledet et nært samarbeid med de andre

nordiske landene som deltar i PIRLS 2006 (Danmark, Island og Sverige), og PIRLS-resultatene vil bli behandlet og rapportert i en nordisk kontekst.

IEA har gitt ut flere publikasjoner i forbindelse med PIRLS. Det er laget en publikasjon om det lesefaglige grunnlaget (Framework) og en om de tekniske sidene ved gjennomføringen (Technical Report). I tillegg er *PIRLS 2006 Encyclopedia* utgitt. Alle publikasjonene om PIRLS er tilgjengelige på <http://timss.bc.edu/pirls2006/>

PIRLS og andre leseundersøkelser

Norge deltar også i PISA (Programme for International Student Assessment). Det teoretiske rammeverket i PISA og PIRLS er svært likt, selv om leseferdighet er definert på litt forskjellige måter. At PISA omfatter 15-åringer, mens PIRLS stort sett vil ha informasjon om tiåringer, gjør imidlertid at de to undersøkelsene er vanskelige å sammenligne direkte.

Utvalgene i de to undersøkelsene trekkes også på forskjellig grunnlag. PISA tar utgangspunkt i alder, uavhengig av hvilket klassetrinn elevene befinner seg på, mens PIRLS baserer seg på klassetrinn. Nesten alle de norske elevene i PISA befinner seg imidlertid på tiende trinn, siste året i grunnskolen. Utformingen av prøvemateriell er naturlig nok også tilpasset målgruppene.

Elevene i PIRLS får to lengre tekster med tilhørende spørsmål, mens PISA inneholder et større mangfold av tekster. På tross av disse forskjellene er det lesekompetanse det er snakk om i begge undersøkelsene, og det vil derfor være interessant å sammenligne de større funnene.

Norske 15-åringer gjorde det gjennomsnittlig i PISA 2000 (sammenlignet med de andre OECD-landene i PISA). Norske fjerdeklassinger gjorde det også gjennomsnittlig i 2001 (sammenlignet med de 32 landene som deltok i PIRLS). PISA 2003 viser en liten nedgang i lesing, men dette var en generell trend i hele OECD-området, og norske 15-åringer gjorde det fortsatt gjennomsnittlig.

Begge undersøkelsene finner at guttene har svakere leseferdigheter enn jentene, og begge undersøkelsene tyder på at det arbeides mindre i norske skoler med læringsstrategier enn i andre land vi kan sammenligne oss med. Også når det gjelder elevenes lesevaner, viser de to undersøkelsene det samme bildet: Norske elever leser ikke mye i fritiden.

I PISA finner de at det er mye uro som forstyrrer undervisningen i norsk skole, noe man ikke finner i PIRLS. Der er tvert imot både elever og lærere fornøyde med skolen og arbeidsforholdene. Aldersforskjellene tatt i betraktning er disse forskjellene kanskje ikke unaturlige, men det er et interessant spørsmål på hvilket tidspunkt mellom fjerde og tiende klasse den forstyrrende uroen begynner.

Lenke til PIRLS hos Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger:
<http://lesesenteret.uis.no/forskning/leseundersokelser/pirls/>

Lenke til PIRLS internasjonalt hos IEA:
<http://www.iea.nl/pirls2006.html>